

Starški list

2016/36

Přeprošenje

přeprašujemy wutrobnje
wšitke džěči našich
pěstowarnjow a hortow
ze swojimi swójbnyimi
na

11. swójbny swjedźeň SŠT
njedźelu, 19.06.2016,
15.00 hodź.
do Hórkow na swjedźensku
łuku při sportnišću.

Einladung

Wir laden alle Kinder
unserer Einrichtungen mit
ihren Familienangehörigen
recht herzlich ein
zum

11. Familienfest des SSV
am Sonntag, 19.06.2016,
15.00 Uhr
nach Horka auf die Festwiese
am Sportplatz

wudaće: lěćo 2016/36

wudawaćel: Serbske šulske towarstwo z.t., Póstowe naměsto 2
02625 Budyšin

tel.: 03591 550216

faks: 03591 550220

info@sorbischer-schulverein.de

www.sorbischer-schulverein.de

zamołwitej redaktorce: Marja Jaworkowa/Monika Süßowa

tel.: 03591 550215

fota: SŠT, D. Statnik wobalka, str. 11/12 w němskim džělu

© 2016 Serbske šulske towarstwo z.t./Sorbischer Schulverein e.V.

Lubi starši, džědojo a wowki,

kóždy čłowjek trjeba wěšte zakładne normy dostojneho mjezsobneho wobchada. Za nas su křesćanske hódnoty wažne. Kóždemu džěsću spytamy posrědkować začuće, zo sej je česćimy a zo mamy je rady. W absolutnej swobodze džěći a dorosceni wěšte hranicy zadžerženja často překroča a potom stej čělna kaž dušina runowaha džěsća mylenej. Hdže pak stajimy jako starši hranicy? Što dowolimy a što zakazamy našim džěcom? Kak dodžerženje normow kontrolujemy? Kak reagujemy na mjezsobne ranjenja? Kelko emocijow dopuščimy? Kóždy džen je nowe wužadanie, hdyž chcemy harmoniju, wotewrjenosć a kreatiwnosć swójbny spěchować. Čitajće k tomu w tutym a w přichodnych staršiskich listach. Zawěsće změjeće tež wjeselo při čitanju wo dožiwjenjach a wo nowej formje wumělskeho kubłanja w našich pěstowarnjach. Šulskim nowačkam wjele wjesela při wuknjenju a Bože žohnowanje. Přěju Wam, lubi starši, rjany prózdninski a dowolowy čas.

Waša

Ludmila Budarjowa

Ludmila Budarjowa
předsydka Serbskeho šulskeho towarstwa z.t.

Wobsah:

Što dowolić - što zakazać?, po Werner Gratzer, Regensburg	2
Pěstowarnja pyta wuměłca - wuměłc pyta pěstowarnju, Projekt wumělskeho kubłanja	4
Wobrazy w přirodže - wobrazy z přirody, Serbska pěstowarnja Chróscicy	5
„Pohibliwe wobrazy“, Witaj-pěstowarnja „Pumpot“ Němcy	6
Što čini skótna lěkarka?, Serbska pěstowarnja „Džěćacy raj“ Wotrow	8
Witamy nalěco, Serbska pěstowarnja „Dr. Jurij Młynk“ Ralbicy	10
Wowki a džědojo na mejemjetanju w pěstowarni, Witaj-pěstowarnja Malešecy	11
Škit před slóncom - so přeorientować je prašane, Sonja Rybarjowa	12

Što dowolić - što zakazać?

po Werner Gratzer, Regensburg

Na fachowym dnju 08.11.2014 za staršich, kubłarkow, kubłarjow a pedagogow přednošowaše Werner Gratzer (šulski wjednik, awtor knihow a zamołwity za wuwučowanje na Uni Regensburg) k temje „Motiwacija - zakład našeho džěła“. Wón pokaza na přičiny a móžne scěhi powołanskich wobćežowanjow. Při wšěch ćežach w kubłanju je wažne cil pedagogiki, mjenujcy ćopłotu, wědu a hódnoty posrědkować, z wočow njezhubić. Za to dyrbimy być zwólniwi za wosobinske změny, hdyž je to trjeba a móžno.

W. Gratzer dawa w swoich přednoškach a publikacijach krótke a jasne wotmołwy na prašenja staršich, kiž so starosća nastupajo kubłanje swójeho džěsća. W tutym a přichodnych listach chcemy Wam krótke wurězki z jeho publikacijow podać.

W. Gratzer njeje žadyn zastupnik pedagogiki, kiž džěći do waty zapakuje a jim swět rózjojty barbi. „Džěći

trjebaja hranicy, wone chcedža hranicy - ale wone chcedža je tež wu-testować“, je jeho hłowne wupraje-nje. To je džěło za kóžděho, kiž je za kubłanje zamołwity. Wón dyrbi při tym konsekwentny a scěrpný być.

Što měli starši 3-5lětnym zakazać?

• Agresiwnje zadžerženje

Wot 3 lět sem wědža džěći, zo nje-smědža nikoho ranić. Raz z nohomaj teptać abo rjejić je dowolene, ale bić, kopać, kusać je tabu. Njedodžerži so zakaz, měli starši a kubłarjo hnydom reagować. Džěćo ze skupiny wzać a chłostajo narěčeć. Rozhorjenje dorosćenych dyrbi so jasnje zwuraznić.

• Łžec a kradnyć

Džěći wuwija nětko moraliske začuće. Zapřimnu, čehodla njeměli kradnyć a łžec. Činja-li to tola, měli rozhorjenosć staršeju začuć. Njewuknu džěći nětko, prawe wot

Štóž chce čłowjekam helu na zemi wobradžeć, trjeba jim jenož wšitko dowolić.

Graham Greene

njepraweho zadžerženja rozeznawać, njenawuknu wone to ženje.

• **Nadměrne hladanje telewizije**

Dlěje hač 30 minutow telewizije na dzeń je zakazane – je to najwažniši škít před nadměru zwonkowych mylenjow, dokelž džěćacemu wuwěć škodźi. Zhromadnje z džěscóm na časnik hladać a postajić: Hdyž je wulki pokazowak (na př.) deleka, hasnješ telewizor. Džěćo budže swój nadawk jara chutnje brać a dypkownje hasnyć.

• **Zadžerženje bjez respekta**

Džěći maja přirodny respekt napřećo swojim staršim, maja jich pak tež jako awtoritnu wosobu spóznać. „Tak nimaš so zadžeržeć” – čím rozsudnišo tute wuprajenje słyša, čím česćowniše budže jich zadžerženje. Šula socialneho zadžerženja započina so nětko!

• **Wudma wužiwać**

Džěći idealizuja swojich staršich a chcedža so z nimi identifikować. Hdyž praja starši: Njedowolimy žane wudma, dokelž móžemy so lěpje wuprajić, ma tute wuprajenje wulki zawjazowacy charakter.

• **Špatne maněry při blidže**

Starši měli při blidže přikładne zadžerženje pokazać a džěći při kóždym wopačnym zadžerženju korigować: Wzmi łochć z blida, njerěć z

połnej hubu, njehuzaj so. Wospjeto-
wanje je najlěpša šula zadžerženja.

A što měło dowolene być za 3-5lětne džěći?

- Při dołhej wječeri tež raz stanyć směć – dołho změrom sedžeć je za džěći ćeža.
- Přecelow z pěstowarnje sej přeprósyć.
- Pola přecelow přenocować.
- Jónu za měsac njedźelu ze staršimaj zhromadnje sej widejowy film wobhladać.

Hdyž je wšitko dowolene, překroča wšitcy hranicy, kiž kóždy čłowjek trjeba, zo by móhl žiwy być, dychać a wotpočnyć. Hdyž je wšo dowolene, potom ničo wjac njeńdže. Hdyž su wšitcy žiwi bjez hranicow, haća so woni mjezsobu.

Pěstowarnja pyta wuměłca - wumělc pyta pěstowarnju

Projekt wumělskeho kubłanja za džěći

Džěći na wumělskim polu spěchowac je wotpohlad zamołwitych za zažnodžěćace kubłanje w kulturnym rumje Hornja Łužica-Delnja Šleska. Wuměłstwo słuša bytostnje ke kubłanju a zaběra z nim pohonja myslenje a wuwice hižo w zažnym džěćatstwie. Na přnim městnje stejitej kreatiwita a wuwice swójskeho wida a swójskeje fantazije.

W nazymje 2015 přewjedže so w jědnaće pěstowarnjach projekt „Pěstowarnja pyta wuměłca - wumělc pyta pěstowarnju“. Tež tři pěstowarnje w nošerstwie SŠT běchu mjez wuzwolenymi.

We Wotrowje mějachu wjeselo w zaběrje z Utu Davids, klankodźiwadźelnicu z Połčnicy. We wjacendnjowskich zaběrach spaslichu sej

hortowske džěći maski a wuspytachu so z nimi w swobodnym džiwadźelenju. Wosebje tute improvizowane hraće so wšitkim jara lubješe. K nazymskemu swjedženjej so staršim wuslědki pokazachu a předstajichu.

W Chrósćicach mějachu w horće wuhotowarku drjewa Christiane Eichner z Taschendorfa z dobrymi idejemi na wopyće. Džěło z přirodnymi materialijemi hač k zhotowjenju skulptury z tutych bě wobstatk jeje projekta ze 7-10 lětnymi.

Serbska wuměłca Marion Kwicojc zapřija na dokonjane wašnje w Němcach wšě žlobikarske a pěstowarske džěći kubłanišća. Tež tu běchu přirodne materialije wuchadžišćo zhromadneho tworjenja.

Lětsa powabichu so štyri z našich pěstowarnjow z „namakanymi“ wuměłcami za wupisany projekt. A hlej, wšitke tute su mjez wuzwolenymi. Wosebje nas wjeseli, zo smy za Chrósćicy Hanušec mandželskaj zdobyli, kotraž chćetaj přez pytanje a molowanje serbskich motiwow narodne wědomje na moderne wašnje pomhać skrućić.

Wobrazy w prirodze - wobrazy z prirody

Serbska pestowarnja Chróścicy

Projekt wobsteješe z třoch etapow. Najprjedy so na ležownosći wokoło horta wobrazy na zemju a druhdze kładzechu. Wuži so wšo, štož so tam namaka: kastanije, łopjena, kiješki, hable, trawa, moch, žołdze, kamjenje a dalše materialije z prirody. Poněčim so jedyn prirodný material druhemu přidruži. Nastachu najkrasniše mandala a originelne jónkrótne motiwy pod hołym njebjom. Samo wjele džěci, kotřiž so na projekće njewobdžělichu, přidružichu so spontanje a samo najmjeńše běchu přez hodžiny do swojeho džěła zanurjeni.

W přichodnym zetkanju so wobrazy načisnychu. Jedyn z tutych so zhromadnje wuzwoli a z rasterowej techniku na płoninu klinowych ramikow přenese. Tute džěci wšelako wumolowachu a znova hromadže do cyłka stajichu. W třćej etapje so z bliskeho lěska „Čornej“ znošene hałzy wot džěci ze samopředženej wołmu k wjacorym objektam zwjazachu, kotrež wšak tola jednotu - skulpturu - tworjachu. Zahorjena bě wuměłča, kak spěšnje džěci temy zapřimnychu a sej na jich cyle swójске wašnje nowe přistupy z runje hakle nawuknjenych technikow sej nadžělahu.

Lětsa budže so Christiane Eichner we Wotrowje džěcom wěnować.

„Pohibliwe wobrazy“

Witaj-pěstowarnja „Pumpot“ Němcy

Projekt „Pěstowarnja pyta wumělcow, wumělcy pytaja pěstowarnju“ je mje, w Lipsku bydlacu a džělacu serbsku wuměłču Marion Kwicojc, a pěstowarnju w Němcach hromadže zwjedł.

W małych skupinkach smy započinali so z barbami a formatami łopjenow wuspytać. Z akwarelnymi barbenčkami w kombinaciji z wodu smy efekty wuslědzili a mjez druhim kurjawnu molowali. Pozdžišo přidružichu so figury a wobrazy w pozadku. Figury smy wutřihali a pomjenowali. Na zhromadnych wuskušowanskich wuchodžowanjach ze wšěmi džěćmi smy drjewo a hable zběrali a mě-

jachmy zhromadne dožiwjenja a wobkedźbowanja we wjesce.

Z hablow a hałzow smy stejace dźiwadło paslili. Žłobikowe džěći su hable nabarbili a přewzachu paslenje a lěpjenje mróčelow.

Na jednym popołdnu skónčnje, jako běchmy hižo wjele wobrazow, figurow a paslenkow zhotowili, powědachu mi džěći swoje dožiwjenja a stawizny. Tute sym potom k stawiznje z přispomnjenjemi za režiju a

spěwami hromadže zwjedła.

Kubłarka knjeni Njekelina přeloži wšitko do hornjoserbsčiny. Nasta knižka z někotrymi prózdnymi strokami, kotraž su džěći po tym kóžde same w swojej knižce ilustrowali.

Tute knižki služachu starším při kónčnym předstajenju jako zešiwk za sobu čitanje a wobdźělenje. Tak smy zhromadnje z džěćmi stawiznu po wotstawkach předčitali. Tež zwuki a efekty zhromadnje wuwolachmy, zhromadnje spēwachmy, rejowachmy a stawiznje wotpowědnje figury pohibowachmy.

Wjeršk projekta bě za wšěch z wěstosću cyłkowna kónčna prezen-

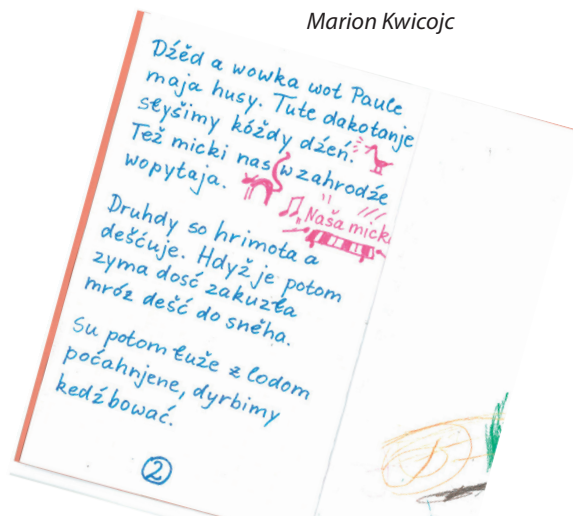

tacija, hdžež smy jednotliwe komponenty k předstajenju hromadže zwjedli a tak zhromadne dožiwjenje wšech wobdželenych zmóžnili. Tež starši su pilnje z rozdželenymi instrumentami hudžili. Po tym su džěči ze

staršimi zhromadnje na wulku papjeru molowali.

Na poslednim dnju nastachu rustikalne róšty z nahromadženych materialijow.

Marion Kwicojc

Što čini skótna lěkarka?

Serbska pěstowarnja „Džěacy raj“ Wotrow

Z našim projektom „powołanja“ zmóžnymi džěcom, džělo staršich bliže zeznać.

Tónraz bě skótna lěkarka knjeni Bryccyna 28.04. pola nas a předstaji nam swoje zamołwite a wužadace powołanje. Wšě džěci běchu jara wćipne na tute dopołdno. Maja džě nimale wšě džěci zwěřjata rady a starosća so wo jich derjeměće. Hižo džen do toho přinjese Janowa mama wulke plakaty a samozhotowjene scěnowiny do pěstowarnje, zo by z wobrazami džěcom wšo derje pokazać móhła a džěci tak lóšo

jeje džělo a powědanje rozumili. Njepřinjese pak jenož wobrazy sobu, ně, tež zwěřjata. Potom wobleče sej swoje džělowe drasty a hižo móžeše započinać. Jeje džowka bě jej při tym k pomocy. Jako přenje šćěpješe nukla. Džěci přihladowachu cyle napjeći. Wutrajnje rozjasni a wotmołwi wona wšě prašenja džěci a kubłarkow. Zo bychu so džěci jako skótni lěkarjo sami wuspytać móhli, měješe knjeni Bryccyna plyšowe swinka a zaječki sobu. Z tym wubudži hišće wjace wćipnosće a džěci podachu so rady do róle skótnje lěkarki.

Na wšelakich scėnowinach bė wšelakore dźėło skótnyje lėkarki pėdstajene. Teź wobrazy zwėrjećich dźėci a zwėrjatow ze zwėrjenca tam bėchu. Stetoskopy a material za za- wobalenje wobradźichu dźėcom na- zorne dopołdnjo ze swójskim wob- dźelenjom.

Runje tak móžachmy hortowske dźėci za powołanje skótnyje lėkar- ki zahorić. Přednošk a wobrazy jim mnohotnosť powoła- nja na zajimawe wašnje pokaza. Dožiwichu tež, zo njewoznamjenja tute dźėło jenož hojenje a operowanie zwėrjatow, ale runje tak dźėło w laborje. Z wulkim za- jimom wužichu dźėci wobrazowy material.

Dźakujemy so wu- trobnje knjeni Bryccy-

nej za angaźowane pėdstajenje jeje powołanja. Tak smy znowa wažnosť dźėła dožiwili. Dźėcom so na tute nazorne bliske wašnje česćownosć pėd kóždym dźėłom pokaza. W ně- kotrych powołanjach je wótry rozum trėbny, druhe dźėło žada sej mocy, a druhdže trjebaš dobry hłós. Su pak wšė powołanja za čłowjeka wažne, wšojedne hać bur, wučer abo muler.

Andreja Horbankowa, praktikantka

Witamy nalěčo

Serbska pěstowarnja „Dr. Jurij Młynk“ Ralbicy

Jako so kónc apryla po dołhich deščikowych dnjach slónco zaso na njebyu zasmja, podachmy so na pućowanje do lěsa. Puć wjedžeše nas nimo Ralbičanskeje hromady za chodojtypalenje. Wćipni wobhladachmy sej hromadu a namachachmy samo rjane zelene hałžki za naš wěnc za mejski štom w pěstowarni. Hałžki napakowachmy na naš wozyčk. W lěsu nazběrachmy sej tójšto hałzow za małe chodojtypalenje

w pěstowarni.

Přichodny dzeń sedžeše četa Kerstin na zahrodže a měješe staru kolesowu rynku mjez nohomaj. My džěci jej hałžki přidawachmy. Krasny wěnc bě spěšnje hotowy.

Kónc apryla stajichmy sej našu meju. Wjeršk wupychichmy hišće ze serbskimi bančikami a chorhoju. To bě či chětro napinace za našich wulkich hólcow. Zestupachmy so wokoło meje a spěwachmy a wězo tež k tomu rejowachmy.

A kaž po wašnju na wjeskach, so po mejestajenju chodojty pala. Mějachmy za to železny korb, do kotrehož naše hałzy mjetachmy. Spaslenu chodojtu při tym wězo tež spalichmy. Na chošćach su so potom wulke a małe chodojty wokoło wohenja wubědžowali.

Wjeršk našich nalětnich swjedzenjow bě mejemjetanje, na kotrež sej našich swójbnych přeprosychmy. Kóžda skupina spřihotowa k tomu program. W stanje při kofejpiću a na zahrodže knježeše čile žiwjenje.

Wowki a džědojo na mejemjetanju w pěstowarni

Witaj-pěstowarnja „K wódnemu mužej“ Malešecy

„Halo džědo, halo wowka,
my džemy won do nalěća.“

Takle witachu naše džěci swoje wowki a swoich džědow na poslednim pjatku w rjanym měsacu meje do pěstowarnje.

Přez pisany program wjedžeše Anna-Lena. Spěwy, rejki a melodije na instrumentach zahorichu wowki a džědow. Woni wobdźiwachu, kak rjenje so najmłódše wnučki sobu w takće hibachu, wjetše wnučki sobu spěwachu a mjetelčce lětać dachu.

Jako spěw „Zady našej pjecy“ zaklinča, někotre wowki a džědojo wjesele sobu spěwachu.

Z basnju wo kwětkach zahaji so program „błudničkow“. Wjele prócy a mnoho hodžinow zwučowanja trjebachu džěci za nazwučowanje hry „Honač a barby“. W samošitych kostimach a ze samopaslenymi rekwizitami džěci hru předstajichu. Běchu derje zrozumić, wšako

měješe kóždy džěco swój „Headset“. Na kóncu powědančka bě honač rjany pisany. Z wjesolej rejku z předešnikom zakónči so program.

Wjeršk běše mejemjetanje. Nima le cyły měsac je mejka před našej pěstowarnju stała. Mejski kral a z tym najsspěšniši bě Jannes a jako kralownu wuzwoli sej Gini.

Po tym dachmy sej wšitcy wot maćerjow napječeny tykanc zesłodźeć. A štó potom hišće wokoło rózka pohlada? Clown Ferdinand nas z kuzlarstwom překwapi. To bě wjeselo a zakuzłany pjeršćen wowki so tež zaso namaka.

Na kóncu dachu džěci powětrowe bule w powětrje rejować.

Wutrobny džak wšěm pomocnikam a wulki aplaws našim džěcom!

Škit před slóncom - so přeorientować je prašane

Sonja Rybarjowa (mać džěsći w Malešecach)

Slónco – njeparujomne a zdro- bom riziko

Z 80tych lět zašleho lětstotka radža nam wosebje kóžni lékařo, so slónca pasć. Warnuja před promjenjowanjom slónca a z tym zwisowacym strachom raka kože a radža, ženje so bjez slónčneje žalby z wysokim škitnym faktorom swětła (LFS) won njepodać. Slónčna žalba z LSF 20-50 je z wašnjom, hačrunjež njetwori koža wot LSF 8 hižo žadyn witamin-D wjace! Wulce zapołožen na studija z něhdže 2000 němskimi džěćimi njemóžeše wužitnosć slónčnych žalbow dopokazać. W slónčnej žalby z wysokim LSF su wjele ekstremnje škódných maćiznow, kotrež su po měnjenju ekspertow za njedostatk witamina-D zamołwite. Wědomostnicy su w kooperaciji z uniwersitu Göttingen jasne dopokazy za to namakali, zo njewjedu jenož zmjechčaki, maćizny za konserwowanie abo pesticidy, ale tež wobstatki slónčnych žalbow k změnje mjez druhim w hormonowym systemje, mozach, tukowej włokninje abo w škitnej žalzy, a róst rakowych bańkow pospěša. Najwjace ekspertow

pleděruja za nowe přemyslowanje, štož strach před slóncom a rakom kože nastupa.

Prašenje mnóstwa

Radži so, wšědnje připołdnu něhdže 10 minutow w slónčku swójski witamin-D skład natočić, wězo bjez slónčneje žalby.

Na zažnym dopołdnu abo pózd-
nim popołdnu njetrjebaće sej žane wulke starosće wo kožu wašeho džěsća činić. Dowolće jemu tež bjez slónčneje žalby sej wonka hrajkac a kupac. Pytnjeće-li pak, zo so koža čerwjeni, zdrasće džěčo lochku drastu, kotraž čěło po móžnosći cyle zawodžeje.

Tež přiroda ma stajnje srědk za nas. Runje za cyle swětłe typy kože je beta-karotin (w morchejach) dźiwotworny srědk. Přez dočasnu profylaksu so koža pigmentuje a z tym předbruni. Swójski škit kože, w počahu na spalenie přez slónco, so podwoji. Tež pola alergije slónca je tutón přirodny srědk hojił.

Rozmyslowanje je prašane

Smy zwučeni, wšitko kupować, štož pječa za strowe žiwjenje trjebamy. Nam so přez medije, wabjenje

a kupnicy wšitko na złotym talerju serwěruje. Trjebamy to jenož wěrić, kupić, wužić a hižo smy škitani, kaž nam kupjena twora lubi. Přimnjemy za tym a njepyt njemy, zo smy zaso jónu swobodnje jednomu produktej zamołwitosć za naše žiwjenje přewostajili. Snano je runje tu rozmyslowanje wot nas prašane.

*Sonja Rybarova, wukubłana hojerka duše
w šuli po Horst Krohne*

Nadawk:

Wot kotreje družiny božich slónčkow naličiš najwjace?

Jedna družina běži do samsneho směra. Kelko dypkow maja tute bože slónčka a kelko jich je?

Kelko božich slónčkow naličiš z pječ, štyri a tři dypkami?

A nětko hódaj, kelko ma dwaj dypkaj a kelko ma jenož jedyn dypk?

